

İSLÂM HUKUKUNDA TERK NEDENİYLE BOŞANMANIN TÜRK HUKUKUYLA MUKAYESELİ OLARAK İNCELENMESİ

A COMPARATIVE ANALYSIS OF DIVORCE DUE TO DESERTION IN ISLAMIC LAW AND TURKISH LAW

Geliş Tarihi: 30.05.2022 Kabul Tarihi: 26.08.2022

✉ İSLAM DEMİRÇİ

DR. ÖĞR. ÜYESİ

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ

orcid.org/0000-0002-6786-9443

islamdemirci@hotmail.com

ÖZ

Evliliğin sona erme nedenlerinden biri olan boşanmanın ilk bakışta kendi özgür iradeleriyle evlenen tarafları alakadar ettiği düşünülse de, aslında eşler dışında diğer aile fertlerini ve bütün toplumu yakından ilgilendirmektedir. Bu itibarla özellikle günümüz hukuk sistemleri boşanmayı tarafların iradelerine bırakmama eğiliminde olduklarından boşanma daha çok, kanunda düzenlenen belli sebeplere dayalı olarak ve hâkim kararıyla mümkün olabilmektedir. İslâm hukukunda talâk, muhâlea gibi evliliğin mahkemeden bağımsız olarak sona ermesine imkân tanıyan düzenlemeler bulunmakla birlikte, evlilik belli sebeplere dayalı olarak ve hâkim kararıyla da sonlandırılabilir. Terk de bu yolla boşanmayı mümkün kılan sebeplerden biridir. Türk hukukunda özel, mutlak ve kusura dayalı boşanma sebepleri içerisinde yer alan terk, İslâm hukuk ekolleri içinde Mâlikî ve Hanbelîlerce kazâî boşanma nedenlerinden kabul edilmiştir. Bu çalışma İslâm hukukunda terk nedeniyle boşanmayı, Türk hukukundaki şartlar çerçevesinde karşılaştırarak incelemeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle öncelikle Türk Medeni Kanununda düzenlenen şartlar çerçevesinde Türk hukukunda terkin mahiyet ve kapsamı üzerinde durulmuş, ardından İslâm hukukunda terk nedeniyle boşanma konusu benzer yöntemle ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Türk Hukuku, Boşanma Sebepleri, Terk, Gâib/Gaiplik.

ABSTRACT

Divorce is one of the reasons for the termination of a marriage. Although, at first glance, it is thought that divorce regards the parties who marry of their own free will, actually apart from the spouses it concerns children, other family members, and the whole society. In this regard, nowadays divorce is mostly possible based on certain grounds regulated in the law and with a decision of a judge. In Islamic law, marriage can also be terminated based on specific grounds and with a judge's decision. Desertion is also one of the grounds that make divorce possible in this manner. Desertion, which takes place as one of the grounds for private, absolute, and fault-based divorce in Turkish law, has been accepted as one of the reasons for judicial divorce by Maliki and Hanbalis within Islamic law schools. This study aims to examine the treatment of divorce due to desertion in Islamic law within the framework of the conditions in Turkish law. Therefore, firstly, the nature and scope of desertion in Turkish law were dwelled on within the framework of the conditions regulated in the Turkish Civil Code, then the issue of divorce due to desertion in Islamic law was addressed with a similar method.

Keywords: Islamic Law, Turkish Law, Grounds for Divorce, Desertion, Ghaib/Absence.

SUMMARY

Divorce is one of the reasons for the termination of a marriage. Although, at first glance, it is thought that divorce regards the parties who marry of their own free will, actually apart from the spouses it concerns children, other family members, and the whole society. In this regard, particularly since nowadays legal systems tend not to leave the divorce to the will of the parties, divorce is mostly possible based on certain grounds regulated in the law and with a decision of a judge. Even though there are regulations in Islamic law, such as talaq, hul' /muhâ-lea, that enable the marriage to be terminated independently of the court, marriage can also be terminated based on specific grounds and with a judge's decision. Desertion (abandonment) is also one of the grounds that make divorce possible in this manner. Desertion, which takes place as one of the grounds for private, absolute, and fault-based divorce in Turkish law, has been accepted as one of the reasons for judicial divorce by Maliki and Hanbalis within Islamic law schools. This study aims to examine the treatment of divorce due to desertion in Islamic law within the framework of the conditions in Turkish law. Therefore, firstly, the nature and scope of desertion in Turkish law were dwelled on within the framework of the conditions regulated in the Turkish Civil Code (TCC), afterward the issue of divorce due to desertion in Islamic law was addressed with a similar method.

TCC regulates abandonment, which it accepts as a special, absolute, and fault-based divorce reason, in Article 164 as follows: "If one of the spouses leaves the other in order not to fulfill their obligations arising from the marriage union or does not return to the common residence without a justified reason, if this situation continues for at least six months and the warning made by the judge or notary public on request is inconclusive, the abandoned spouse can file a divorce case..." In this respect, according to the TCC, only in the presence of the above-mentioned conditions, a divorce case can be filed due to abandonment. In Islamic law, the issue of whether a woman can demand a divorce if the husband leaves the house is controversial among the sects. According to Hanafi, Shafi'i, Zahiri, and Jafaris, the husband's leaving the house is not a reason for divorce for the woman, even if it is for a very long time, so she cannot demand a divorce. According to Maliki and Hanbalis, in case of abandonment, a woman can demand a

divorce. In all of the Civil Codes of today's Islamic countries, abandonment is regulated as a reason for divorce in line with the views of the Maliki and Hanbali sects. While both Malikis and Hanbalis give the right of divorce to the woman in case the husband leaves the house, they attribute this right to the existence of certain conditions. When these conditions are met, the woman will be able to request divorce due to abandonment.

As a result of the research, it has been seen that there are fundamental differences between the two legal systems in the following two points. While ending the shared life in Turkish law is regulated with the concept of "desertion" for both spouses, in the classical fiqh literature and in a significant part of contemporary Islamic law studies, the subject of desertion has been addressed and processed under the concepts of ghaib/absence and is mostly based on the husband's leaving the house since the husband is able to end the marriage by using the talaq power without applying to the court. From the women's standpoint, the subject has been addressed within the framework of the concept of "nushuz" in classical works, and this issue has been associated with the right of alimony and sukna rather than divorce. Furthermore, in Turkish law, while the fact of whether the spouse who has the alimony obligation fulfils this obligation or not is not significant for the desertion to occur, in Islamic law according to Maliki and Hanbalis, in order to decide on divorce due to desertion, there must be no deficiencies in providing alimony for the woman. In the case that the husband has not left any property behind so that his wife can meet her alimony needs, the judge will decide to divorce based on the reason why alimony cannot be provided not on the ground of desertion. Apart from these two subjects, in the study, it has been seen that, while some schools have similar approaches to Turkish law, some schools have adopted different approaches on subjects regarding whether desertion is an absolute or relative divorce ground, whether it is a fault-based divorce reason, the minimum waiting period for desertion to be a ground for divorce, and the conditions sought for filing a divorce case due to desertion.

GİRİŞ

İslâm, toplumun temelini oluşturan ailenin kurulması kadar korunmasına da önem vermiş, eşler arasında mutlu bir beraberliğin, sağlıklı ve huzurlu bir evliliğin tesis edilmesine yönelik pek çok düzenlemede bulunmuştur. Ömür boyu sürmesi amacıyla kurulan evliliklerin sürekli olabilmesi, eşler arasında sevgi ve saygının devam etmesiyle mümkündür. Bazen sevgi ve saygının yerini geçimsizlik ve nefret aldığından evlilik çekilmez hale geldiğinde, evliliğin devamını sağlamaya yönelik tedbirlere başvurulur.¹ Bütün bunlara rağmen çözüm bulunamadığında son çare olarak boşanmaya başvurulabileceği kabul edilmiştir.² Diğer bazı hukuk sistemlerinde olduğu gibi İslâm hukuku boşanmayı yasaklayarak, bütün bu nefret ve sıkıntıya rağmen evliliği devam ettirmeyi doğru bulmamıştır. Zira evlilikler mutlu ve huzurlu bir yuva kurma amacıyla gerçekleştirilirken bunun tesis edilemediği, tam tersine geçimsizlik ve nefretin var olduğu durumlarda boşanma eşler için bir nimet anlamındadır.³

Evliliği sona erdiren sebeplerden biri boşanmadır. Hukuk sistemleri, toplumun temelini oluşturması nedeniyle ailenin kuruluşu gibi sona ermesine yönelik de düzenlemeler getirmiştir. Hukuk sistemlerinin boşanmaya yönelik ilkeleri, genellikle “boşanma yasağı sistemi”, “boşanma serbestisi sistemi” ve “boşanmayı belli sebeplere ve hâkimin kararına dayandıran sistem” şeklinde üçlü bir tasnifle ele

¹ en-Nisâ 4/34-35, 128. Bu tedbirler ve çözüm yolları hakkında detaylı bilgi için bk. Mehmet Ali Aytekin, “Kur’an’a Göre Ailevi Problemler ve Çözümleri”, *Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu: Peygamberimiz ve Aile, 21-24 Kasım 2019, Antalya* (Ankara: DİB Yayınları, 2021), 261-291.

² Süleymân b. el-Eş‘as b. İshâk es-Sicistânî Ebû Dâvud, *Sünenü Ebî Dâvûd* (Riyad: Dâru’s-Selâm, 1999), “Talâk” 3; Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Kahire: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, 1975), “Talâk” 1.

³ Muhammed Ebû Zehre, *el-Ahvâlü’ş-Şahsiyye* (Kahire: Dâru’l-Fikri’l-Arabî, 1957), 280; Abdurrahman es-Sâbûnî, *Medâ hürriyyeti’z-zevceyni fi’t-talâk fi’ş-Şerîati’l-İslâmiyye* (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1968), 1/82-83; Ülfet Görgülü, “İslam Aile Hukukunda Bid’î Talak Meselesi”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 30 (2017), 337-338.

alınmaktadır. Boşanmaya yönelik yaklaşımlar içerisinde boşanmayı yasaklayan sistemi bir kenara bıraktığımızda, geriye kalan iki sistemden boşanmayı mahkeme kararına ve belirli sebeplere dayandıran sistem, çağımızda en yaygın olan sistem olarak karşımıza çıkar. Boşanma yasağı ile boşanma serbestisi sistemlerinin uzlaştırılması mahiyetinde olan bu uygulamada kişiler ancak belli sebeplere dayalı olarak ve hâkim kararıyla boşanabilmektedirler. Ancak bu yaklaşımı uygulayan hukuk sistemleri, başlangıçta eşlerin hür iradeleriyle kurulan evliliğin yine eşlerin karşılıklı rıza ve anlaşmalarıyla sona erdirilmesine sıcak bakmazlarken, Türk Medeni Kanununda (TMK) da olduğu gibi, özellikle mahkeme yoluyla boşanmalarda yaşanan sıkıntıların da etkisiyle yavaş yavaş anlaşmalı boşanmayı kabul eder hale gelmişlerdir.⁴

İslâm hukukunda, kural olarak kocanın boşama yetkisi (talâk) bulunmakla birlikte bu hak sadece kocaya ait değildir. Aksine tefvîzü't-talâk durumunda kadın da boşama yetkisine sahip olabilmekte, bu yolla kadının tek taraflı beyanıyla da boşanma gerçekleşebilmektedir. Ayrıca karı-kocanın karşılıklı anlaşmasıyla ve belli sebeplerin varlığı durumunda boşanma talebiyle yapılan müracaat üzerine mahkeme kararıyla da evliliğe son verilebilmektedir.⁵

Mahkemenin müdahalesiyle evliliğin sona ermesi (tefrik), hukukî geçersizlik nedeniyle olabileceği gibi, bazı sebeplerin (boşanma sebepleri) bulunması halinde eşlerin mahkemeye müracaat ederek boşanma talebinde bulunması neticesinde de olabilir.⁶ Burada “boşanma sebepleri” ile eşleri boşanmaya iten sebeplerden ziyade boşanmanın gerçekleşmesine imkân veren hukukî sebepler, diğer bir ifadeyle kazâî boşanmanın dayanacağı yasal gerekçeler kastedilmektedir.⁷

İslâm hukukunda kocaya boşama yetkisi tanındığından, koca mahke-

⁴ Halil Cin, *Eski Hukukumuzda Boşanma* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1976), 15-22; Ali Bardakoğlu, “Hukuki ve Sosyal Açından Boşanma”, *Türk Aile Ansiklopedisi* (Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991), 1/200-202; Nihat Dalgın, *İslâm Hukukunda Boşama Yetkisi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001), 18-26.

⁵ Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâi' u's-Sanâi' fî tertîbi 'ş-Sherâi'*, thk. Ali Muhammed Muavvaz – Âdil Ahmed Abdulmevcûd (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2010), 4/251-276, 329-334; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn ve umdetü'l-muttakîn*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd-Ali Muhammed Muavvaz (Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2003), 5/682 vd., 6/44-50; Ebû Abdullâh Şemseddîn Muhammed b. Muhammed el-Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl li-şerhi Muhtasarı Halîl*, thk. Zekeriyâ Umeyrât (Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2003), 5/307; Bardakoğlu, “Hukuki ve Sosyal Açından Boşanma”, 1/201; Dalgın, *Boşama Yetkisi*, 27-29.

⁶ Ali Yüksek, “İslam Aile Hukukunda Boşama Yetkisi ve Kadının Boşanması”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/32 (2014), 348-349.

⁷ Bardakoğlu, “Hukuki ve Sosyal Açından Boşanma”, 1/202.

meden bağımsız olarak ve tek taraflı bir şekilde evliliği sonlandırabilmektedir. Bu itibarla Hanefiler, talâk yetkisini kullanıp eşini boşayabileceğinden ve bu yolla maruz kaldığı ailevi sıkıntılardan kurtulma imkânına sahip olduğundan kocaya tefrik talebiyle mahkemeye müracaat etme hakkı tanımamışlar, sınırlı da olsa sadece kadının bu hakka sahip olduğunu kabul etmişlerdir. İslâm hukukçularının çoğunluğu ise kocanın da bu hakka sahip olduğu kanaatinde dirler.⁸ Bu yüzden literatürde tefrik tanımlanırken veya kazâî boşanmadan bahsedilirken, çoğunlukla sadece kadına yönelik tanınmış bir yetki/hak olarak ele alınıp işlenmektedir.

Boşanma sebeplerine ilişkin naslarda çok fazla hükmün yer almaması, konunun içtihat yoluyla düzenlenmesini gerektirmiş, bu da çok farklı yaklaşımları doğurmuştur. Hanefiler sadece kadınlara tanıdıkları mahkeme yoluyla boşanmayı, kocada cinsel ilişkiye mani olan kusurlarla sınırlandırmışlardır.⁹ Mâlikî ve Hanbelî mezheplerinde ise bu konunun oldukça geniş çerçevede ele alındığı görülür.¹⁰ Özellikle Mâlikîlerin bu konudaki esnek ve hoşgörülü tavrı, günümüz hukuk sistemlerinin yaklaşımını on küsur asır öncesinden ortaya koyan ileri bir yaklaşımdır.¹¹ Günümüzde hastalık ve beden kusuru, nafakanın temin edilememesi, fena muamele ve geçimsizlik, kayıplık ve evi terk, hapis, îlâ, lian vd. şeklinde düzenlenen boşanma sebeplerinin, içerik itibariyle farklı olsa da en azından düzenlediği alanlar açısından TMK’da yer verilen boşanma sebepleriyle benzerlik gösterdiği söylenebilir.

⁸ Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid* (Kahire: Dârü'l-Menar, ts.), 2/50; Nevevî, *Ravzatü'l-tâlibîn*, 5/510 vd.; Mansûr b. Yûnus b. Salâhüddîn el-Buhûtî, *Keşşâfü'l-knâ' an metni'l-İknâ'*, thk. Muhammed Emîn Zinnâvî (Beyrût: Âlemü'l-Kütüb, 1997), 4/94-102; Ebü'l-Hasen Nureddîn Ali b. Sultan Muhammed Ali el-Kârî, *Fethu bâbi'l-inâye bi-şerhi'n-Nukâye* (Beyrût: Dârü'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, 1997), 2/162-165; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku* (İstanbul: Nesil Yayınları, 1996), 1/368; Dalgın, *Boşama Yetkisi*, 171-172; H. İbrahim Acar, “Tefrik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/277.

⁹ Ali el-Kârî, *Fethu bâbi'l-inâye*, 2/162-165; Abdurrahmân Gelibolulu Dâmad Şeyhîzâde, *Mecmau'l-enhur fi şerhi Mülteka'l-ebhur* (İstanbul: Eda Neşriyat, 1991), 1/469-472.

¹⁰ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/50 vd.; Ebü Muhammed Muvaffakuddîn İbn Kudâme, *el-Muğni*, thk. Abdullâh b. Abdülmuhsin et-Türki - Abdülfettâh Muhammed el-Hulv (Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1997), 10/55 vd.; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, 5/144 vd., 551-553; Buhûtî, *Keşşâfü'l-knâ'*, 4/94-102; Ebü'l-Berekât Ahmed b. Muhammed ed-Derdîr, *eş-Şerhu'l-kebir alâ Muhtasarı Sîdî Halîl, Hâşiyetü'd-Desûkî* ile birlikte (Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye, ts.), 2/277-296, 431.

¹¹ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/368; Halil İbrahim Acar, *İslam Hukukunda Evliliğin Sona Ermesi* (Erzurum: Ekev Yayınları, 2000), 149; Dalgın, *Boşama Yetkisi*, 179-180; Acar, “Tefrik”, 40/277.

Bu çalışmamızın konusunu teşkil eden “terk” de hem TMK’da hem İslâm hukukunda boşanma sebepleri arasında yer alan bir konudur. TMK’da özel boşanma sebepleri arasında yer alan terk, çağdaş İslâm hukuku literatüründe “gaiplik/kayıplık” ve “terk” başlıkları altında doğrudan işlendiği gibi bazı kaynaklarda ise “zarar” veya “şiddetli geçimsizlik” başlıkları altında kendisine yer bulmuştur.¹²

1. Türk Hukukunda Terk

TMK’ya göre evliliğin mahkeme yoluyla sona erdirilmesini mümkün kılan boşanma sebeplerinden biri “terk”tir. Terk, eşlerden birinin meşru bir gerekçe bulunmaksızın aile meskeninden ayrılıp giderek ortak hayata kasten ve devamlı surette son vermesi ve ortak konuta dönmemesi olarak tanımlanmaktadır.¹³ Türk Medeni Kanununun özel, mutlak ve kusura dayalı bir boşanma sebebi olarak kabul ettiği terk,¹⁴ 164. maddede şöyle düzenlenmektedir: “Eşlerden biri, evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemek maksadıyla diğerini terk ettiği ya da haklı bir sebep olmadan ortak konuta dönmediği takdirde ayrılık, en az altı ay sürmüş ve bu durum devam etmekte ve istem üzerine hâkim veya noter tarafından yapılan ihtar sonuçsuz kalmış ise, terk edilen eş boşanma davası açabilir. Diğerini ortak konutu terk etmeye zorlayan veya haklı bir sebep olmaksızın ortak konuta dönmesini engelleyen eş de terk etmiş sayılır. Davaya hakkı olan eşin istemi üzerine hâkim veya noter, esası incelemeden yapacağı ihtar da terk eden eşe iki ay içinde ortak konuta dönmesi gerektiği ve dönmemesi halinde doğacak sonuçlar hakkında uyarıda bulunur. Bu ihtar gerektiğinde ilan yoluyla yapılır. Ancak boşanma davası açmak için belirli sürenin dördüncü ayı bitmedikçe ihtar isteminde bulunulamaz ve ihtardan sonra iki ay geçmedikçe dava açılmaz.” Bu maddeye göre ancak birtakım şartların varlığı durumunda terk nedeniyle boşanma davası açılabilecektir. “Aile meskenini terk ederek ortak hayat son verme”, “Aile meskenini terk

¹² Sâbüni, *Medâ hürriyyeti’z-zevceyn fi’l-talâk*, 2/645 vd.; Abdülkerim Zeydân, *el-Mufasssal fi’l-ahkâmî’l-mer’ê ve’l-beyti’l-müslim fi’ş-şerîati’l-İslâmiyye* (Beyrût: Müessesetü’r-Risâle, 1993), 8/437-438; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/370; Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd, *el-Ahvâlu’ş-şahsiyye fi’ş-şerîati’l-İslâmiyye* (Beyrut: Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, 1984), 293 vd.; Muhsin Koçak vd., *İslam Hukuku* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014), 268, 275-276; Halil İbrahim Acar, *İslâm Aile Hukuku* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 284; Ahmet Yaman, *İslam Aile Hukuku* (Konya: Yediveren Kitap, 2002), 77-78.

¹³ Turgut Akıntürk, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku* (İstanbul: Beta Yayınları, 2008), 2/254; Aydın Zevkliler, *Medeni Hukuk: Giriş ve Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku* (Ankara: Savaş Yayınları, 1992), 810; Ali Öztürk, *Türk Hukuku’nda Ayrılık Hükümü Şartları ve Sonuçları* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), 92.

¹⁴ Akıntürk, *Türk Medeni Hukuku*, 2/244; Mustafa Dural vd., *Türk Özel Hukuku, Aile Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2021), 3/113; Öztürk, *Türk Hukuku’nda Ayrılık*, 92.

ederek ortak hayata son vermenin haksız olması”, “Terkin belli bir süre devam etmiş olması” ve “Hâkim veya noter tarafından ihtarda bulunulmasına rağmen terk eden eşin dönmemesi” şeklinde dört maddede toplanan bu şartları izah etmekte yarar görülmektedir.

1.1. Aile Meskenini Terk Ederek Ortak Hayata Son Verme

Mahiyeti gereği evlilik, eşlerin birlikte aynı mekânda oturmalarını gerektirir. Eşlerden birinin aile meskeninden ayrılarak müşterek hayata son vermesi ya da meşru bir gerekçe olmaksızın birlikte yaşamaktan kaçınması durumlarında terkten söz edilebilir. Eşlerden birinin aile meskenini terk ederek kendi ailesinin yanında kalmaya başlaması veya başka bir konutta ikamet etmesi terk anlamı taşır. Nikâh akdinin gerçekleştirilmesinden sonra haklı bir sebebi bulunmadığı halde eşin aile meskenine gelmeyi reddetmesi de terk sayılır. Bu bakımdan, eşlerin birbirlerine küsmeleri sebebiyle konuşmamaları, cinsel ilişkide bulunmamaları, yattıkları ve oturdukları odalarıyla yemek sofralarını ayırmış olmaları, ortak konutta oturmaya devam ettiklerinden dolayı terk sayılmamaktadır. Çünkü bu durumda müşterek hayat az da olsa sürmekte ve bu nedenle evliliğin rutin haline dönmesi imkânı halen varlığını korumaktadır. Söz konusu haller gerekçe gösterilerek evlilik birliğinin temelinden sarsılmış olduğu iddiasıyla boşanma davası açılabilirse de, terk nedeniyle boşanma davası açılmaz.¹⁵

Yine eşlerden birinin aile meskeninden ayrılmaya zorlanması veya meşru bir neden bulunmaksızın aile meskenine dönmesinin engellenmesi de terk kapsamında kabul edilmiştir. Böyle bir durumda, ortak konuttan uzakta olan ya da aile meskenine dönmesi haksız yere engellenen eş, ortak hayata son vermiş sayılmaz. Bilakis kendisi ortak konutu kullanmaya devam edip diğer eşin aile meskenine dönmesini engelleyen veya aile meskeninden uzaklaşmaya zorlayan eş terk açısından kusurlu sayılır (TMK m. 164/I).¹⁶

1.2. Aile Meskenini Terk Ederek Ortak Hayata Son Vermenin Haksız Olması

Eşlerden birinin, ortak hayata son vermiş olmasının teknik anlamda terk sayılabilmesi için, bunun nikâh akdinin doğurduğu mükellefiyetlerden kaçınma maksadıyla yapılması, diğer bir ifadeyle haklı bir sebebe dayanmamış olması şarttır. Terkte önemli olan ayrı yaşamak değil, hangi maksat ve gerekçeyle ayrı yaşandığıdır. Bu açıdan askerlik hizmeti, öğrenim, tedavi, yurt dışında çalışma zorunluluğu, esaret, mahkûmiyet gibi haklı neden-

¹⁵ Akıntürk, *Türk Medenî Hukuku*, 2/254; Zevkliler, *Medeni Hukuk*, 811; Dural vd., *Türk Özel Hukuku*, 3/113; Nurşen Ayan, “Terk Nedeniyle Boşanma”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15/1 (2007), 45.

¹⁶ Zevkliler, *Medeni Hukuk*, 811; Dural vd., *Türk Özel Hukuku*, 3/114; Ayan, “Terk Nedeniyle Boşanma”, 45.

lerle başka bir yerde ikâmet etmek terk sayılmaz. Zira sayılan durumlarda aile meskeninden ayrı bir yerde yaşayan eşin “evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri yerine getirmeme maksadı” bulunmamaktadır.¹⁷

Bu itibarla eşlerin karşılıklı anlaşmayla bir süre ayrı yaşamaları halinde de terkten söz edilemez. Aynı şekilde Türk Medeni Kanununun 197. maddesinde düzenlenen “ortak hayat sebebiyle eşlerden birinin kişiliğinin, ekonomik güvenliğinin ya da aile huzurunun ciddi biçimde tehlikeye düşmesi” hallerinden birinin gerçekleşmesi sebebiyle birlikte yaşamaya ara verilmesi, eşlerin ayrılık veya boşanma davası süresince ayrı yaşamaları, hâkim tarafından ayrılık kararı verilmiş olması gibi hallerde de aile meskeninden ayrılan eş açısından da terk söz konusu olmaz. Terkin haklı bir sebebe dayanıp dayanmadığını hâkim takdir edecektir.¹⁸

Ortak hayatı haklı bir nedenle terk eden eşin, haklı gerekçesi ortadan kalktığı halde birlikte yaşamaktan kaçınarak aile meskenine geri dönmekte ısrar etmesi durumunda da terkin gerçekleştiği kabul edilir.¹⁹

1.3. Terkin Belli Bir Süre Devam Etmiş Olması

Terkin boşanma sebebi sayılabilmesi için sadece yukarıda sayılan şartların varlığı yeterli değildir. Terk edilen eşin boşanma davası açabilmesi için ayrıca terkin halen devam ediyor olması ve üzerinden en az altı ay geçmiş olması şarttır. 2002 yılında yürürlükten kaldırılan Türk Kanunu Medenisinde (m. 132) üç ay olarak düzenlenmiş olan bu süre, yeni kanunda altı ay olarak öngörülmüştür. Bu nedenle altı aylık süre içinde terk eden eşin aile meskenine geri dönmesi ve ortak hayata kaldığı yerden devam etmesiyle bu süre kesilmiş olacağından diğer şartlar oluşsa bile terk gerçekleşmez. Aynı eşin bir süre sonra aile meskenini yeniden terk etmesi durumunda, bu süre en baştan yeniden hesaplanmaya başlanır.²⁰ Ancak bu halin sık sık tekrarlanması, diğer bir ifadeyle terk eden eşin bu durumu suiistimal etmesi, hakkın kötüye kullanılması anlamına gelir. Medeni hukuk alanında çalışmaları olan Dural, böyle bir durumda terk nedeniyle boşanmaya imkân tanınması gerektiği kanaatindedir.²¹

1.4. Hâkim veya Noter Tarafından İhtarda Bulunulmasına Rağmen Terk Eden Eşin Dönmemesi

¹⁷ Şakir Berki, “Boşanma ve Ayrılık”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 32/1 (1975), 141; Akıntürk, *Türk Medeni Hukuku*, 2/255; Zevkliler, *Medeni Hukuk*, 812; Dural vd., *Türk Özel Hukuku*, 3/113; Ayan, “Terk Nedeniyle Boşanma”, 46.

¹⁸ Akıntürk, *Türk Medeni Hukuku*, 2/255-256; Dural vd., *Türk Özel Hukuku*, 3/114; Öztürk, *Türk Hukuku'nda Ayrılık*, 94-95; Ayan, “Terk Nedeniyle Boşanma”, 47.

¹⁹ Berki, “Boşanma ve Ayrılık”, 141; Dural vd., *Türk Özel Hukuku*, 3/114.

²⁰ Berki, “Boşanma ve Ayrılık”, 141; Akıntürk, *Türk Medeni Hukuku*, 2/256; Dural vd., *Türk Özel Hukuku*, 3/114.

²¹ Dural vd., *Türk Özel Hukuku*, 3/115.

Terkedilen eş boşanma davası açabilmesi için, terkin üzerinden en az dört ay geçmesinin ardından, öncelikle hâkime veya notere müracaat ederek, bunlardan terk eden eşe ihtarda bulunmasını talep etmek zorundadır. Bu talep üzerine hâkim, iki ay içerisinde aile meskenine dönmemesi halinde hakkında boşanma davası açılacağına dair terk eden eşe ihtarda bulunur. Yapılan ihtar üzerinden iki ay geçmesine rağmen terk eden eş aile meskenine dönmezse, ancak o zaman terk edilen eşin boşanma davası açması mümkün olur. Ayrıca terk eden eşin adresinin bilinmesi durumunda ihtar bu adrese yapılırken, adresin bilinmemesi halinde ise ihtar ilan yoluyla yapılır.²²

Kendisine tebligat gönderilen eş, bu ihtara rağmen meşru bir gerekçeyle aile meskenine dönmediği takdirde teknik olarak terk gerçekleşmediğinden, bu durumda diğer eş terk nedeniyle boşanma davası açamaz. Ancak haklı bir sebebe dayanarak aile meskenini terk eden eşin bu özrü, ona ömür boyu ayrı yaşama hakkı da vermez. Makul bir sürenin geçmesinin ardından haklılık ortadan kalkacağından, bu andan itibaren terk eden eşin dönmekte haklı olduğunu kanıtlaması gerekecektir.²³

Yukarıda açıklanan şartların tamamı oluştuğunda, diğer eş boşanma davası açma hakkı kazanır. Terk mutlak boşanma sebeplerinden sayıldığından, talep halinde hâkimin boşanmaya karar verebilmesi için evlilik birliğinin sarsılmış olup olmadığını araştırmasına ihtiyaç bulunmamaktadır.²⁴ Yine bu durumda diğer eş boşanmayı değil de evlilik birliğini korumayı ve evliliğin devamını arzu etmesi halinde hâkimin müdahalesini isteyebilir. Hâkim, TMK 195. madde uyarınca ilk defa kusurlu olan eşin yükümlülükleri konusunda ihtar eder. Bu bir tür “ödev hatırlatma”dır. Bu durum elbette terk edilen eşin terk nedeniyle boşanma davası açma hakkını düşürmez.²⁵

2. İslâm Hukukunda Terk (Gâib)

Türk hukukundaki terk hali, İslâm hukukunda gâib kavramıyla ifade edilmektedir. Sözlükte “görünmeyen, ortadan kaybolan, gizlenen kimse” anlamına gelen gâibin tanımlanmasında, yerinin bilinip bilinmemesi noktasında farklı yaklaşımlar olsa da²⁶ genel olarak, “evini terk edip giden, hayatta olduğu bilindiği halde evine gelmeyen kimse”, “evinden ayrılıp

²² Akıntürk, *Türk Medenî Hukuku*, 2/256-257; Zevkliler, *Medeni Hukuk*, 813; Dural vd., *Türk Özel Hukuku*, 3/115; Öztürk, *Türk Hukuku'nda Ayrılık*, 96-97.

²³ Akıntürk, *Türk Medenî Hukuku*, 2/258; Dural vd., *Türk Özel Hukuku*, 3/114.

²⁴ Dural vd., *Türk Özel Hukuku*, 3/116.

²⁵ Akıntürk, *Türk Medenî Hukuku*, 2/130-135.

²⁶ Bk. Zeydân, *el-Mufasssal*, 8/463; Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998), 117; Beşir Gözübenli, “Mefkûd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/353; Mehmet Dirik - Ayhan Hira, “İslam Hukukunda Gaibin Yargılanması”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 38 (2021), 74-76.

bir daha dönmeyen, ancak kendisinden haberleşmenin kesilmediği kimse” şeklinde tarif edilmektedir. Bu şekilde evi terk edenlerin gaipliğine “irtibatın kesilmediği gaiplik” anlamında “el-gaybetü gayru’l-munkatîa” denir. Bir de evinden ayrılıp bir daha geri dönmeyen ve evi ile irtibatı kesilen gâib (kayıp) vardır ki buna da “mefkûd” denilir. Mefkûd, “yeri ve hayatta olup olmadığı bilinmeyen kimse” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu durum ise literatürde el-gaybetül-munkatîa yani “irtibatın kesildiği gaiplik” şeklinde ifade edilmektedir.²⁷

Klasik İslâm hukuku literatüründe gâib kavramıyla ifade edilen durum Türk hukukundaki boşanma sebeplerinden “terk” haline benzerken, mefkûd kavramıyla tanımlanan durum ise Türk hukukunda “gaiplik” olarak isimlendirilmektedir.²⁸ Bu yüzden bir taraftan muasır İslâm hukuku çalışmalarında, klasik literatürde “gâib” kavramıyla ifade edilen duruma boşanma sebepleri içerisinde “terk” veya “evi terk” şeklinde yer verilirken,²⁹ diğer taraftan klasik literatürde “mefkûd” kavramıyla ifade edilen durum Türk hukukundaki yaklaşıma benzer şekilde “gâib/gaiplik” kavramıyla ifade edilmektedir.³⁰

Klasik fıkıh literatüründe ve çağdaş İslâm hukuku çalışmalarının önemli bir kısmında terk (gaiplik) konusu, kadının talâk yetkisine sahip olmaması, evliliği ancak hul’ ya da mahkeme aracılığıyla sonlandırabilmesi sebebiyle kocanın gaipliği üzerinden ele alınmıştır.³¹ Bunun sebebi, kocanın

²⁷ Ebû Hafs Necmeddîn Ömer b. Muhammed en-Nesefî, *Tilbetü’l-talebe fi’l-ıstılâhâti’l-fıkhiyye* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1311), 95; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 11/247; Ebû’l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab* (Beyrût: Dâru Sâdır, ts.), “ğyb”, 5/3321-3323; “fgd”, 5/3343-3344; Ebû’l-Hasen Ali b. Muhammed Seyyid Şerîf el-Cürçânî, *Mu’cemü’l-Ta’rifât* (Kahire: Dâru’l-Fâdile, ts.), “mefkûd”, 189; Zeydân, *el-Mufasssal*, 8/460; Acar, *Evliliğin Sona Ermesi*, 163; Dalgın, *Boşama Yetkisi*, 185; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 77; Abdülkerim Ünalın, “İslam Hukukunda Gaibin / Mefkûdün Evlilik ve Miras Durumu (Mukayeseli Olarak)”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/1 (2001), 111.

²⁸ Akıntürk, *Türk Medenî Hukuku*, 2/169 vd.; Acar, *Evliliğin Sona Ermesi*, 163; İbrahim Yılmaz, *Yetki ve Sistem Açısından İslam Hukukunda Boşanma* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006), 159; Ünalın, “İslam Hukukunda Gaibin / Mefkûdün Evlilik ve Miras Durumu”, 111.

²⁹ Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 77-78; Abdullah Çolak, *İslâm Aile Hukuku* (Ankara: y.y., 2017), 268-270; Nuri Kahveci, *İslâm Aile Hukuku* (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2014), 222-224; Yılmaz, *İslam Hukukunda Boşanma*, 159.

³⁰ Ünalın, “İslam Hukukunda Gaibin / Mefkûdün Evlilik ve Miras Durumu”, 111-148; Ali Aslan Topçuoğlu, “İslâm Hukukunda Gâibin / Kayıp Kişinin Hükmen Ölü Sayılması Kadarki Süreçte Mallarının Yönetimi, Türk Medenî Kanunu İle Mukayeseli Olarak”, *Dinî Araştırmalar Dergisi* 7/19 (2004), 297-309.

³¹ Aile hukukuna ilişkin kanunlaştırma çalışmalarıyla İslam ülkeleri Medeni Kanunlarında da benzer durum söz konusudur. 1924 tarihli Hukuk-ı Aile Kanunu Tasarısı (m. 76-77) gibi çok azı haricinde diğer kanunlarda terk nedeniyle boşanmayı talep

hâkimin ve/veya kadının rızası aranmaksızın kendisine tanınan talâk yetkisiyle evliliğe son verebilmesidir. Bu şekilde koca, evliliğin kendisi için çekilmez hale gelmesi durumunda tek taraflı iradesiyle evliliği sonlandırabildiği için, mezkûr eserlerde kadının gaipliği halinde kocanın durumuyla ilgili bilgiler yer almamıştır. Yine bu sebeple Hanefîler mahkeme yoluyla boşanmayı talep hakkını sadece kadına vermişlerdir. Diğer mezhepler kocaya bu hakkı tanımış olsalar da yaşanan örnekler daha çok kadınlarla ilgili olduğundan konuyu hep kocanın gaipliği üzerinden ele almışlardır.

Ayrıca kadın açısından konu klasik eserlerde “nüşûz” kavramı çerçevesinde ele alınmıştır. Kadının haklı bir sebep olmaksızın koca evinde birlikte oturma yükümlülüğünü yerine getirmemesi şeklinde özetleyebileceğimiz terk nedeniyle nüşûza örnek olarak, kadının koca tarafından belirlenen aile meskeninde oturmaktan kaçınıp kocanın istemediği bir yerde ikamet etmesi, mehrini aldığı halde aile meskenine gitmemesi, kocanın rızası olmadan evi terk etmesi durumları sayılabilir. Haklı bir sebep olmaksızın, kadının kocasını uzun müddet terk etmesi dinen yasaklanmışsa da klasik dönemde bu durum, koca için boşanma davası açma sebebi olarak görülmemiş, fakat kadının nafaka ve süknâ hakkını düşüreceği kabul edilmiştir. Bununla birlikte koca evlilik birliğini koruma adına bazı tedbirlere başvurulabilir (en-Nisâ 4/34).³² Günümüz İslâm hukukçularından Dalgın, Kur’ân’da düzenlenen îlâ’daki illetin burada da mevcut olması ve “kadınların erkeklerde hakları olduğu gibi, erkeklerin de kadınlar üzerinde hakları bulunduğu” (en-Nisâ 4/34) ilkesi nedeniyle, kadının kocasını terketmesinin de kocası için boşanma davası açma sebebi olmasının makul görülmesi gerektiği kanaatinde dir.³³

Kocanın evi terk etmesi durumunda kadının ayrılığın ve terk edilmiş

hakkı, klasik kaynaklarda yer aldığı şekliyle sadece kadın hakkında düzenlenmiştir. Hukûk-ı Aile Kararnamesi, 1920 ve 1929 tarihli Mısır Medeni Kanunları ile Malezya, Ürdün, Fas, Katar Medeni Kanunları böyledir. Bk. Ebû Zehre, *el-Ahvâlü’s-Şahsiyye*, 366; Abdulhamîd, *el-Ahvâlü’s-Şahsiyye*, 293, 306; Koçak vd., *İslam Hukuku*, 502-503; İsmail Yalçın, *İslam Aile Hukuku: Ürdün, Fas, Malezya Uygulamaları* (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2022), 133-137; Mustafa Hayta, “Katar Aile Kanunu Boşanma Prosedürü Üzerine Fikhî Bir Etüd”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 51 (2020), 158-159.

³² Ebû İshâk eş-Şîrâzî, *el-Mühezzeb fî fikhî'l-İmâmî's-Şâfiî*, thk. Muhammed ez-Zühaylî (Dimaşk: Dârü'l-Kalem, 1996), 4/247-249; Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl es-Serahsî, *Mebstût*, trc. Komisyon, ed. Mustafa Cevat Akşit (İstanbul: Gümüşev Yayınları, 2008), 5/291; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/259-263, 11/247; Nevevî, *Ravzatü'l-tâlibîn*, 5/674-678, 6/468 vd.; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, 5/262-264, 551-553; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve İsulâhât-ı Fikhiyye Kâmusu* (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1968), 2/478-480; Hacı Mehmet Günay, “Nüşûz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/303-304; Aytekin, “Kur’an’a Göre Ailevi Problemler ve Çözümleri”, 265-270.

³³ Dalgın, *Boşama Yetkisi*, 174.

olmanın doğurduğu zararlar nedeniyle tefrik talep edip edemeyeceği konusu mezhepler arasında ihtilafli olup bazı mezhepler bu durumda kadının hâkime boşanma talebiyle başvurabileceğini kabul ederken bazıları bunu caiz görmemiştir.

Hanefî, Şâfiî, Zâhirî ve Câferîlere göre çok uzun süreli olsa bile kocanın evi terk etmesi kadın için boşanma sebebi değildir, bu nedenle tefrik talebinde bulunamaz. Çünkü onlara göre naslarda terk nedeniyle kadının tefrik hakkına sahip olduğuna dair bir delil bulunmamaktadır. Ancak değişik tedbirlerle kadının mağduriyeti giderilmeye çalışılır.³⁴ Bununla birlikte Şâfiî ve Câferîlere göre evi terk eden koca aynı zamanda kadının nafakasını sağlayamıyorsa, bu durumda nafakanın sağlanamaması sebebiyle kadın tefrik talebinde bulunabilir.³⁵ Mâlikî ve Hanbelîlere göre ise bu durum kadın için bir boşanma sebebidir, terk durumunda kadın tefrik talebinde bulunabilir.³⁶

Günümüz İslâm ülkeleri Medeni Kanunlarının tamamında terk, Mâlikî ve Hanbelî mezheplerinin görüşüne paralel şekilde bir boşanma sebebi olarak düzenlenmiş olsa da, geçmişte, kocası gâib olan kadının hâkimden tefrik talebinde bulunamayacağı kanaatinde olan Hanefî mezhebinin uygulandığı bölgelerde, mesela Osmanlı'da bu durum kadınlar açısından sıkıntılar yaratmıştır. 16. yüzyılın ortalarına kadar özellikle kocaları kaybolup da geride geçimlerini sağlayacak nafakaları kalmayan kadınlar, diğer mezheplerin kabul ettikleri kazâî boşanma imkânından dolayı olarak yararlanmışlardır. Ancak hem bu uygulamanın devam etmemesi hem de soruna tam anlamıyla çözüm üretilmemesi neticesinde 1916 yılında çıkarılan 29 Rebûlâhîr 1334/5 Mart 1916 tarihli bir irâde-i seniyye ile kocaları evlerini geçindirecek bir mal bırakmadan kaybolan kadınlara kazâî boşanma hakkı tanınmıştır.³⁷

³⁴ Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd İbn Hazm, *el-Muhallâ*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (Kahire: İdâretü't-Tıbbâti'l-Müniriyye, 1347), 10/133-134, 142; Şemsüddin Muhammed b. el-Hatîb eş-Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti meâni elfâzi'l-Minhâc* (Beyrût: Dârü'l-Ma'rife, 1997), 3/578-579; Şeyhîzâde, *Mecmau'l-enhur*, 1/498-499; Sâbûnî, *Medâ hürriyyeti'z-zevceyn fi't-talâk*, 2/793; Muhammed Cevad Mugniyye, *el-Fusûlü's-şer'iyye alâ mezhebi'l-İmâmîyye* (Beyrût: el-Mektebetü'l-Ehliyye, 1961), 67; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslam Hukuku: Şahıs, Aile ve Çözümlü Miras* (İstanbul: İslam Hukuku Külliyyatı Yayınları, 1983), 397; Dalgın, *Boşama Yetkisi*, 187; Acar, "Tefrik", 40/278.

³⁵ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, 4/614-619; Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 6/480 vd.; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/578-579; Zeydân, *el-Mufasssal*, 8/461-463; Mugniyye, *el-Fusûlü's-şer'iyye alâ mezhebi'l-İmâmîyye*, 67.

³⁶ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/52-53; Hattâb, *Mevâhibü'l-celil*, 5/496-497; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kanâ'*, 4/170-171; Derdir, *eş-Şerhu'l-kebîr*, 2/431; Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, 367; Cin, *Eski Hukukumuzda Boşanma*, 108.

³⁷ Mehmet Akif Aydın, *İslam ve Osmanlı Hukuku Araştırmaları* (İstanbul: İz Yayıncılık, 1996), 33; Acar, *Evliliğin Sona Ermesi*, 168-169. Hem bu irâde-i se-

1916 tarihli irâde-i seniyye, 1917 tarihli Hukûk-ı Aile Kararnamesi (HAK) (m. 126) ve 1920 tarihli Mısır Medeni Kanununda (m. 5) terk hali tek başına bir boşanma sebebi sayılmamış, ancak terkin nafaka teminini imkânsız kılması durumunda kadının mahkemeden tefrik talebinde bulunabileceği kabul edilmiştir. Dolayısıyla -bunlara göre- terk, nafaka temininde sıkıntı yaşamayan kadınlar için bir boşanma sebebi sayılmamıştır.³⁸ Daha sonra yapılan kanunlaştırma çalışmalarının tamamında terk, mahiyet ve kapsam bakımından günümüz hukuk sistemlerine benzeyen Mâlikî ve Hanbelîlerin görüşleri esas alınarak nafakadan bağımsız ayrı bir boşanma sebebi olarak düzenlenmiştir.³⁹

Hem Mâlikîler hem de Hanbelîler kocanın evi terk etmesi durumunda kadına tefrik hakkı tanırken, bu hakkı bir takım şartların varlığına bağlamışlardır. Ancak bu şartların bulunması halinde kadın terk sebebiyle tefrik talebinde bulunabilecektir. Türk hukukuyla mukayesenin kolay olması adına, bunlar TMK'daki terk şartlarına ait başlıklar altında ele alınacaktır.

2.1. Aile Meskenini Terk Ederek Ortak Hayata Son Verme

Terkten söz edilebilmesi için en başta aile meskeninin terk edilmiş ve ortak hayata son verilmiş olması gereklidir. Bu itibarla ortak konutun terk edilmesinin söz konusu olmadığı îlâ, zıhar ve cinsel ilişkiyi terk gibi diğer bazı durumlar, terk hali kapsamında kabul edilemez. Îlâ kimi çağdaş çalışmalarda, Türk hukukundaki terke benzetilmektedir.⁴⁰ Îlâ'da, her ne kadar kadının evlilik birliğinden doğan en temel haklarından birisi ihlal edilmiş ve kadına zarar verilmiş olsa da koca ortak konutu terk etmediği ve dolayısıyla ortak hayat devam ettiği için îlâ terk sayılmaz.⁴¹ Cinsel ilişkiyi terk

niyye hakkında hem de bu lâyhayı hazırlayan kurum olan Şeyhülislamlığa bağlı Te'lîf-i Mesâil Şubesi ve çalışmaları hakkında bk. Bâb-ı Meşihat, *Ceride-i İlmîyye* 2/20 (1334), 353-354; M. Âkif Aydın, *Osmanlı Aile Hukuku* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2020), 152-155; İslam Demirci, "Osmanlı Şeyhülislamlık Kurumunun Bir Birimi: 'Te'lîf-i Mesâil' Şubesi", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 9 (2007), 143-170.

³⁸ Cin, *Eski Hukukumuzda Boşanma*, 107-108; Abdulhamîd, *el-Ahvâlu's-Şahsiyye*, 293; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/371; *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, haz. Orhan Çeker (Konya: Mehîr Vakfı Yayınları, 2017), 54-55. 1917 tarihli Hukûk-ı Aile Kararnamesinin (HAK) ilgili 126. maddesi şöyledir: "Bir kadının zevci ihtifa ve yahud müddet-i sefer veya daha karîb bir mahalle giderek teğayyüb edip veya mefkûd olup nafaka tahsili müteazzir olur ve zevcesi tefriki talep ederse hakim tahkikat-ı lâzıma icrasından sonra beynlerini tefrika hükmeder". Bk. *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, 54-55.

³⁹ Bk. Abdulhamîd, *el-Ahvâlu's-Şahsiyye*, 306; Koçak vd., *İslam Hukuku*, 502; Yalçın, *İslam Aile Hukuku*, 133, 137; Hayta, "Katar Aile Kanunu", 159.

⁴⁰ Hamdi Döndüren, "Îlâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/61; Yalçın, *İslâm Aile Hukuku*, 140.

⁴¹ Cinsel ilişkiye son veren eşin evlilik birliğinden doğan yükümlülüğünü yerine getir-

ve zihar da dile getirilen hususlar açısından îlâ'ya benzemektedir.⁴²

2.2. Aile Meskenini Terk Ederek Ortak Hayata Son Vermenin Haksız Olması

Terki boşanma sebebi sayan iki mezhepten Hanbelîler bu şartı aramaktadırlar. Hanbelîlere göre ilim öğrenme, askerlik, çalışma, ticaret gibi haklı bir nedene dayanan gaiplikler tefrik sebebi değildir. Haklı bir sebebe dayanmayan terkler ise tefrik sebebi sayılmıştır. Hanbelîler meşru bir sebeple evi terk eden koca için bir süre belirlememişlerdir. Gaiplik hali ne kadar uzun olursa olsun bunun bir boşanma sebebi olmayacağı görüşündedirler.⁴³ Iraklı fıkıh âlimi Zeydân, bu yaklaşımın yanlış olduğunu, bu sürenin dört yılla sınırlandırılması gerektiğini ifade etmektedir.⁴⁴ Mâlikîler ise bu şartı aramazlar. Onlara göre evi terk ister haklı bir sebebe dayansın isterse dayanmasın her hâlükârda boşanma sebebi kabul edilmiştir.⁴⁵ İbn Teymiyye (ö. 728/1328) de bu görüşü benimsemiştir.⁴⁶ 1924 tarihli Hukuk-ı Aile Kanunu Tasarısıyla, Ürdün, Malezya, Mısır ve Irak Medeni Kanunlarında ortak hayata son vermenin haksız olmaması şartı aranmış,⁴⁷ Katar ve Fas Medeni Kanunlarında ise evi terk haklı bir sebebe dayansın ya da dayanmasın mutlak olarak boşanma sebebi kabul edilmiştir.⁴⁸

meme amacının bulunması, cinsel ilişkiye yanaşmamanın en az dört ay ve daha fazla devam etmesi, îlâ yapan eşe ihtarda bulunulması ve buna rağmen karısına dönmemesi veya onu boşamaması gibi şartlar bakımından îlâ terke benzese de, ortak hayata son verme şartının gerçekleşmemesi îlâ'nın terk kapsamında değerlendirilmesini engeller. Bk. Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 4/385 vd.; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/99-103; Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi'*, 4/373 vd.; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, 5/412-421; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/449-460; Şeyhîzâde, *Mecmau'l-enhur*, 1/441-446.

⁴² Cinsel ilişkiyi terk hakkında bk. İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/101; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ'*, 4/169-170; Derdir, *eş-Şerhu'l-kebîr*, 2/431; Sâbûnî, *Medâ hürriyyeti'z-zevceyn fi'î-talâk*, 2/769-771; Zeydân, *el-Mufasssal*, 8/437-440, 468-469; Abdulhamîd, *el-Ahvâlu's-Şahsiyye*, 302-303; Koçak vd., *İslam Hukuku*, 282; Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 284.

⁴³ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10/240; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ'*, 4/170-171; Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-Şahsiyye*, 367; Zeydân, *el-Mufasssal*, 8/461; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/371.

⁴⁴ Zeydân, *el-Mufasssal*, 8/465.

⁴⁵ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, 5/496-497; Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-Şahsiyye*, 367; Zeydân, *el-Mufasssal*, 8/461; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/371; Döndüren, *Delilleriyle İslam Hukuku*, 397; Acar, "Tefrik", 40/278.

⁴⁶ Ebû'l-Abbâs Takîyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm İbn Teymiyye, *el-Fetâva'l-kübrâ, el-İhtiyârâtü'l-ilmîyye*, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ-Mustafâ Abdükâdir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmîyye, 1987), 5/481-482.

⁴⁷ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/371; Abdulhamîd, *el-Ahvâlu's-Şahsiyye*, 306; Koçak vd., *İslam Hukuku*, 502-503; Yalçın, *İslam Aile Hukuku*, 134, 137; Sefer Korkmaz, "Irak Medeni Kanunu Çerçevesinde Aile Hukuku Uygulamaları", *Güncel Uygulamalarıyla İslam Aile Hukuku*, ed. Ahmet Temel (İstanbul: Kayihan Yayınları, 2020), 76.

⁴⁸ Yalçın, *İslam Aile Hukuku*, 135; Hayta, "Katar Aile Kanunu", 159-160.

Hanbelîler ortak hayata son vermenin haklı bir nedene dayanmamasını terk halinin gerçekleşmesi için yeterli görmektedirler. Zira evini ve eşini terk eden kişinin bir kısım maddi ve manevi yükümlülüklerini yerine getirmeyeceği aşikârdır. Meşru bir sebep olmaksızın eşlerin aile meskenini terk etmesi, evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri yerine getirmekten kaçınma, eşi cezalandırma ve ona zarar verme anlamına gelir. Tek başına bu bile boşanma sebebi olması için yeterlidir.⁴⁹ Mâlikîler ise bu durumu tefrik talebi için yeterli görmemiş, ayrıca kadının fitneye/zinaya düşme korkusu taşımamasını, bu durumun onun hakkında bilinmesini ve davada doğrulanmasını da gerekli görmüşlerdir.⁵⁰ 1916 tarihli Sudan Karamamesi de benzer şekilde, uzun süren ayrılığın kadının şeref ve haysiyeti için zararlı olması şartını getirerek terki, nisbi boşanma sebepleri içinde kabul etmiştir.⁵¹

Mâlikîler ve Hanbelîler hapis halini de tefrik nedeni kabul etmektedirler. Bu noktada, ortak hayata son verilmiş olması itibariyle terke benzeyen hapis halinin terk kapsamında kabul edilip edilemeyeceği hususu önemlidir. Ortak konutu terk etmenin haksız olması şartını taşımadığından –bu şartı ileri süren Hanbelîler açısından- hapis (ve uzun tutukluluk) halinin terk kapsamında kabul edilemeyeceği söylenmelidir. Mâlikîlerin, ortak hayata son vermenin haksız olması şartını aramadıklarını göz önüne aldığımızda, bu bakımdan evi terk edenle hapsedilen arasında bir fark bulunmamaktadır. Bu nedenle Mâlikîler terkte aradıkları; kadının nafaka ihtiyacının karşılanması ve zinaya düşme tehlikesinin bulunması şartlarının gerçekleşmesi durumunda, kocanın hapsedilmesinin üzerinden bir yıl geçmesi halinde kadının boşanmayı talep edebileceği kanaatindedirler. Bu da Mâlikîlere göre –bu şartları taşıması şartıyla-hapis halinin terk kapsamında kabul edildiğini göstermektedir. Terkte aranan şartlar itibariyle Mâlikîler gibi düşünen İbn Teymiyye ise, hapsedilen kişiyi gâibe değil mefkûda kıyas ettiğinden, hapis nedeniyle tefrik talebinde bulunabilmek için infazın üzerinden dört yıl geçmesi gerektiğini belirtmiştir.⁵²

⁴⁹ Acar, *Evliliğin Sona Ermesi*, 166; Suat Erdoğan, *İslâm Hukukunda Kadının Boşa(n) ma Hakkı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2018), 78. Bu durumda terk mutlak boşanma sebepleri içinde sayılır. Terkin ispat edilmesi durumunda hâkim, kadının fitneye/zinaya düşme korkusu yaşayıp yaşamadığını araştırmaksızın boşanmaya karar verebilecektir. Bk. Akıntürk, *Türk Medenî Hukuku*, 2/244.

⁵⁰ Derdîr, *eş-Şerhu'l-kebir*, 2/431; Cin, *Eski Hukukumuzda Boşanma*, 96; Zeydân, *el-Mufasssal*, 8/463; Abdulhamîd, *el-Ahvâlu's-Şahsiyye*, 308. Bu durumda terk nisbi boşanma sebeplerinden olacağından, terkin ispatlanmış olması boşanma için yeterli olmayacaktır. Ancak hâkim tarafından zikredilen zararın oluştuğunun tespit edilmesinden sonra boşanmaya karar verilebilecektir. Bk. Akıntürk, *Türk Medenî Hukuku*, 2/244.

⁵¹ Cin, *Eski Hukukumuzda Boşanma*, 109.

⁵² İbn Teymiyye, *el-Fetâva'l-kübrâ*, *el-İhtiyârâtü'l-ilmiyye*, 5/482; Derdîr, *eş-Şerhu'l-kebir*, 2/482-483; Cin, *Eski Hukukumuzda Boşanma*, 109; Zeydân, *el-Mufasssal*, 8/466; Dalgın, *Boşama Yetkisi*, 188; Hayta, “Katar Aile Kanunu”, 161.

2.3. Terkin Üzerinden Belli Bir Sürenin Geçmiş Olması

Terk sebebiyle kadının tefrik talebinde bulunabilmesi için Hanbelîlere göre altı ay ve daha fazla bir süre geçmesi gerekir. Mâlikîlerde bu konuda farklı görüşler olmakla birlikte mutemet görüşe göre bir yıl ve daha fazla bir sürenin geçmesi gerekmektedir.⁵³ Sâbûnî (ö. 2021), bu sürenin îlâ'daki gibi dört ayla sınırlandırılmasının daha doğru olacağını dile getirmiştir.⁵⁴ Katar, Malezya, Fas, Ürdün, Mısır Medeni Kanunları Mâlikîlere benzer şekilde bu süreyi bir yıl ve daha fazla olarak düzenlemişlerdir.⁵⁵ Irak Medeni Kanunu ise bu süreyi iki yıl olarak belirlemiştir.⁵⁶ 1924 tarihli kanun tasarısı ise bu bir yıllık sürenin tefrik talebiyle mahkemeye müracaat edilmeden önce değil, mahkemeye başvurulmasından sonra geçmiş olmasını şart koşmuştur.⁵⁷

Bu noktada şunu dile getirmek gerekir ki, evi terk eden koca, geride eşinin nafaka ihtiyacını giderebileceği kadar mal bırakmamış ise bu durumda kadına bekleme hükmü verilmez. Aksine hâkim, nafakanın temin edilememesine binaen hemen boşanmaya karar verir. Mâlikîler ve Hanbelîler bu kanaattedir. Zira onlara göre nafakanın temin edilememesi hem boşanma için tek başına yeterli bir sebeptir hem de terkin önüne geçmektedir. Çünkü yine Mâlikî ve Hanbelîlere göre terk nedeniyle boşanmaya karar verilebilmesi için kadının nafakasının temin edilmesinde herhangi bir eksiklik bulunmamalıdır.⁵⁸

2.4. Terk Eden Eşe İhtarda Bulunulmuş Olmasına Rağmen Eşin Dönmemiş Olması

Terk edilen eşin mahkemeye başvurması durumunda, gâib eşin yeri biliniyorsa veya ona ulaşmak mümkünse, hâkim, kocaya evine dönmesini veya eşini yanına almasını ya da onu boşamasını, aksi halde onları ayıracağını bildiren bir tebliğat gönderir ve ona belli bir süre tanır. Bu sürenin ne kadar olacağı hâkimin takdirine bırakılmıştır.⁵⁹ Sürenin bitiminde Mâ-

⁵³ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10/240; Hattâb, *Mevâhibü'l-celil*, 5/497; Buhûti, *Keşşâfî'l-kinâ'*, 4/170; Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-Şahiyye*, 367; Ünalın, "İslam Hukukunda Gaibin / Mefkûdun Evlilik ve Miras Durumu", 143.

⁵⁴ Sâbûnî, *Medâ hürriyyeti'z-zevceyn fi't-talâk*, 2/787.

⁵⁵ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/371; Abdulhamîd, *el-Ahvâlü's-Şahiyye*, 306; Yalçın, *İslam Aile Hukuku*, 133-137; Hayta, "Katar Aile Kanunu", 159.

⁵⁶ Korkmaz, "Irak Medeni Kanunu Çerçevesinde Aile Hukuku Uygulamaları", 76.

⁵⁷ Koçak vd., *İslam Hukuku*, 502.

⁵⁸ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/52; Hattâb, *Mevâhibü'l-celil*, 5/496-497, 565; Buhûti, *Keşşâfî'l-kinâ'*, 4/170; Zeydân, *el-Mufassal*, 8/462-463; Acar, *Evliliğin Sona Ermesi*, 169.

⁵⁹ Katar Medeni Kanunu bu süreyi iki ay, Fas Medeni Kanunu dört ay olarak belirlemiş, Ürdün ve Mısır ise süreyi hâkimin takdirine bırakmıştır. Bk. Abdulhamîd, *el-Ahvâlü's-Şahiyye*, 306; Yalçın, *İslam Aile Hukuku*, 133, 135; Hayta, "Katar Aile

likîlere göre mutlak olarak Hanbelîlere göre ise dönmek için meşru bir mazeret bildirmeksizin gaipliğin devam etmesi halinde hâkim eşleri ayırır.⁶⁰

Gâib kocanın yeri bilinmiyorsa bu şarta itibar edilmez. Evi terk eden kocanın yeri belli değilse, bu durumda gaipliğin başlangıcından itibaren Mâlikîlere göre bir yıl, Hanbelîlere göre altı ay geçmişse kadının talebi üzerine hâkim tarafları derhal ayırır. Hâkimin terk sebebiyle boşaması Mâlikîlere göre bâin talâk, Hanbelîlere göre ise fesih hükmünde kabul edilmiştir.⁶¹ Bununla birlikte kadın, evlilik birliğini sürdürme ve koruma düşüncesindeyse bu sefer kocanın evlilikten doğan mükellefiyetlerini yerine getirmesi hususunda mahkemeden tedbir alınmasını talep edebilecektir.

SONUÇ

Türk hukukunda özel, mutlak ve kusura dayalı bir boşanma sebebi olan terk, “Eşlerden birinin, evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemek maksadıyla diğerini terk etmesi ya da haklı bir sebep olmaksızın ortak konuta dönmemesi” şeklinde tanımlanmaktadır. Türk Medeni Kanununun 164. maddesinde düzenlenen terkin boşanma sebebi sayılabilmesi için; eşlerden birinin aile meskenini haklı bir neden olmaksızın etmesi, terkin üzerinden altı ay veya daha fazla bir sürenin geçmiş olması, hâkim veya noter tarafından ihtarda bulunulmasına rağmen terk eden eşin dönmemesi şartlarının gerçekleşmesi gereklidir. Yukarıda sayılan şartların gerçekleşmesi halinde, diğer eşin terk nedeniyle mahkemeye müracaat etme hakkı doğar. İslâm hukuk ekolleri içerisinde Hanefî, Şâfiî, Zâhirî ve Câferîlere göre kocanın evi terk etmesi, çok uzun süreli olsa bile kadın için boşanma sebebi değildir. Mâlikî ve Hanbelîlere göre ise terk durumunda kadın tefrik talebinde bulunabilir.

Bu çalışmada terk nedeniyle boşanma konusunda ulaşılan sonuçlar şöylece özetlenebilir:

a- Türk hukukunda boşanmanın mutlaka ve sadece mahkeme yoluyla mümkün olması, serbest boşanmaya yer verilmemesi, taraflar arasında adaletin sağlanması açısından, konuya yönelik düzenlemenin her iki tarafı da kapsayacak şekilde yapılmasını zorunlu kılmıştır. İslam hukukunda ise kadının evi terki durumunda, kocanın bir taraftan kendisine tanınan talâk yetkisini kullanarak evliliği sonlandırabilme imkânının bulunması, diğer taraftan ikinci bir evlilik yaparak terk kaynaklı zararları izale edebilmesi sebebiyle, literatürde bu durum daha çok kadın açısından ele alınıp incelenmiştir. Bu itibarla kocanın evi terk etmesi durumunda kadına mahkeme-

Kanunu”, 159.

⁶⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/240; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, 5/497; Buhâtî, *Keşşâfü'l-kinâ'*, 4/170; Derdîr, *eş-Şerhu'l-kebir*, 2/431; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/371; Dalgın, *Boşama Yetkisi*, 187.

⁶¹ Zeydân, *el-Mufasssal*, 8/463; Döndüren, *Delilleriyle İslam Hukuku*, 397; Acar, *Evliğin Sona Ermesi*, 167; Yılmaz, *İslam Hukukunda Boşanma*, 160.

den boşanmayı talep edebilme hakkı tanınmıştır. Günümüz İslâm ülkeleri kanunlarının çoğunda da benzer yaklaşım sürdürülmüştür. Kanaatimizce bu hususta Dalgın'ın, "Kadının kocasını terk etmesinin de kocası için boşanma davası açma sebebi olmasının makul görülmesi" teklifi kayda değerdir.

b- Terk konusunda dikkate alınan; evlilik birliğine bağlı yükümlülüklerden kaynaklanan ihtiyaçların karşılanması ile terkin haklı bir nedene dayanması (hukukilik) hususlarının, kimi durumlarda birbiriyle çelişmesi nedeniyle, hukuk sistemleri burada bunlardan birini öncelemek durumuyla karşı karşıya kalmıştır. İslâm hukuk ekolleri arasında Hanbelîler hukukiliği tercih ederken, Mâlikîler ihtiyaçların karşılanmasını öncelmişler, terk hali haklı bir sebebe dayansa bile ihtiyaçların karşılanmaması sebebiyle karşı tarafın zarar görmesini yeterli görmüşlerdir. Türk hukukundaki yaklaşım da Hanbelîlere benzerdir.

c- Mâlikîler ortak hayata son vermenin haksız olması şartını aramadıklarından, onlara göre terk, kusura dayanmayan bir boşanma sebebi olmaktadır. Katar ve Fas Medeni Kanunları da bu hükmü kanunlaştırmıştır. Hanbelîlerin bu husustaki yaklaşımları ise hem Türk hukukuna daha yakın hem de kanaatimizce daha uygulanabilir.

d- Mâlikîler terk nedeniyle boşanmanın talep edilebilmesi için kadının ayrıca bu uzun süreli terkten zarar görmüş olmasını, fitneye/zinaya düşme korkusu yaşamış olmasını da gerekli görmüşlerdir. Bu şarta göre terk, Türk hukukundan farklı olarak nisbi boşanma sebebi olmaktadır.

e- Hanbelîler terk süresini altı ay olarak belirlerken, Mâlikîlere göre bu süre bir yıldır. Katar, Malezya, Ürdün, Fas, Mısır Medeni Kanunlarında da bu süre bir yıl olarak düzenlenirken Irak Medeni Kanununda iki yıl olarak belirlenmiştir. Türk hukukunda bu süre Hanbelîlerdeki gibi altı ay olarak düzenlenmiştir. Bu sürenin dört ay olması gerektiği kanaatini belirten Sâbûnî'nin yaklaşımı, ihtardan sonra terk eden eşe tanınan iki aylık süreyle birlikte düşünülmesi halinde, kanaatimizce makul bir çözüm olarak değerlendirilebilir.

f- Türk hukukunda terkin üzerinden ancak dört ay geçmesi durumunda terk eden eşe ihtarda bulunulabilirken İslâm hukukunda Mâlikî ve Hanbelîler tebligatın yukarıda belirledikleri sürelerin dolmasının akabinde yapılabileceği görüşündedirler. Mâlikî ve Hanbelîler yapılan ihtardan sonra kocaya ne kadar süre tanınacağı konusunu hâkimin takdirine bırakmışlardır. Ürdün ve Mısır Medeni Kanunları da bu yaklaşımı benimserken Katar Medeni Kanunu -Türk hukukundakine benzer şekilde- bu süreyi iki ay, Fas ise dört ay olarak düzenlemiştir.

g- Türk hukukunda ihtar konusunda kocanın bulunduğu yerin belli olup olmaması halleri arasında bir ayırım yapılmaksızın, tebligatın hangi du-

rumda ne şekilde yapılacağı Tebligat Kanunu çerçevesinde ele alınmıştır. İslâm hukukunda Mâlikî ve Hanbelîlerce bu iki durum birbirinden ayrı değerlendirilmiş, kocanın yerinin belli olmaması halinde kocaya tebligat yapılmasına gerek olmadığı, sürenin dolmasıyla doğrudan boşamaya karar verilebileceği kabul edilmiştir.

h- Türk hukukuna göre terk eden eşin haklı sebebinin olması halinde bu sürenin sınırsız olamayacağı, makul bir süreyle sınırlandırılmasının gerekliliği üzerinde durulurken, İslâm hukuk ekolleri içinde Hanbelîler, terkin haklı bir sebebe dayanması durumunda bir süre sınırlamasına gidilemeyeceği görüşündedirler. Zeydân ise bu sürenin dört yılla sınırlandırılması gerektiği kanaatindedir. Ancak burada Mâlikîlerin terk için belirledikleri bir yıllık süre dikkate alınabilir.

ı- Türk hukukunda nafaka yükümlülüğü olan eşin bu yükümlülüğünü yerine getirip getirmediği, terkin gerçekleşmesi için önem arz etmezken, İslâm hukukunda ise Mâlikî ve Hanbelîlere göre terk nedeniyle boşanmaya karar verilebilmesi için, kadının nafakasının temin edilmesinde herhangi bir eksiklik bulunmamalıdır. Koca, geride eşinin nafaka ihtiyaçlarını giderebileceği mal bırakmamış ise bu durumda hâkim terk nedeniyle değil nafakanın temin edilememesi sebebine dayanarak boşamaya karar verebilecektir.

KAYNAKÇA

Abdulhamîd, Muhammed Muhyiddîn. *el-Ahvâlu 'ş-şahsiyye fi 'ş-şer'ati 'l-İslâmiyye*. Beyrût: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1984.

Acar, Halil İbrahim. "Tefrik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/277-279. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.

Acar, Halil İbrahim. *İslâm Aile Hukuku*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.

Acar, Halil İbrahim. *İslam Hukukunda Evliliğin Sona Ermesi*. Erzurum: Ekev Yayınları, 2000.

Akıntürk, Turgut. *Türk Medenî Hukuku, Aile Hukuku*. 2 Cilt. İstanbul: Beta Yayınları, 11. Basım, 2008.

Ali el-Kârî, Ebû'l-Hasen Nureddîn Ali b. Sultan Muhammed. *Fethu bâbi 'l-inâye bi-şerhi 'n-Nukâye*. 3 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, 1997.

Ayan, Nurşen. "Terk Nedeniyle Boşanma". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15/1 (2007), 39-59.

Aydın, Mehmet Âkif. *Osmanlı Aile Hukuku*. İstanbul: Klasik Yayınları, 3. Basım, 2020.

Aydın, Mehmet Akif. *İslam ve Osmanlı Hukuku Araştırmaları*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1996.

Aytekin, Mehmet Ali. "Kur'an'a Göre Ailevi Problemler ve Çözümleri". *Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu: Peygamberimiz ve Aile, 21-24 Kasım 2019, Antalya*. 261-291. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2021.

Bâb-ı Meşîhat. *Ceride-i İlmiyye* 2/20 (1334), 353-354.

Bardakoğlu, Ali. “Hukuki ve Sosyal Açıdan Boşanma”. *Türk Aile Ansiklopedisi*. 1/199-206. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991.

Berki, Şakir. “Boşanma ve Ayrılık”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 32/1 (1975), 135-154.

Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istulâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*. 8 Cilt. İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1968.

Buhûfî, Mansûr b. Yûnus b. Salâhüddîn. *Keşşâfû'l-kınâ' an metni'l-İknâ'*. thk. Muhammed Emîn Zinnâvî. 5 Cilt. Beyrût: Âlemü'l-Kütüb, 1997.

Cin, Halil. *Eski Hukukumuzda Boşanma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1976.

Cürcânî, Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed Seyyid Şerîf. *Mu'cemü't-Ta'rifât*. Kahire: Dâru'l-Fâdile, ts.

Çolak, Abdullah. *İslâm Aile Hukuku*. Ankara: y.y., 3. Basım, 2017.

Dalgın, Nihat. *İslâm Hukukunda Boşama Yetkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001.

Demirci, İslam. “Osmanlı Şeyhülislamlık Kurumunun Bir Birimi: ‘Te’lif-i Mesâil’ Şubesi”. *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 9 (2007), 143-170.

Derdîr, Ebû'l-Berekât Ahmed b. Muhammed. *eş-Şerhu'l-kebîr alâ Muhtasarı Sîdî Halîl, Hâşiyetü'd-Desûkî ile birlikte*. 4 Cilt. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye, ts.

Dirik, Mehmet - Hira, Ayhan. “İslam Hukukunda Gaibin Yargılanması”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 38 (2021), 71-101.

Döndüren, Hamdi. *Delilleriyle İslam Hukuku: Şahıs, Aile ve Çözümlü Miras*. İstanbul: İslam Hukuku Külliyyatı Yayınları, 2. Basım, 1983.

Döndüren, Hamdi. “İlâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/61-62. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Dural, Mustafa vd. *Türk Özel Hukuku, Aile Hukuku*. 3 Cilt. İstanbul: Filiz Kitabevi, 16. Basım, 2021.

Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvud*. Riyad: Dâru's-Selâm, 1999.

Ebû Zehre, Muhammed. *el-Ahvâlü's-şahsiyye*. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 3. Basım, 1957.

Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998.

Erdoğan, Suat. *İslâm Hukukunda Kadının Boşa(n)ma Hakkı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2018.

Görgülü, Ülfet. “İslam Aile Hukukunda Bid'î Talak Meselesi”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 30 (2017), 337-363.

Gözübenli, Beşir. “Mefkûd”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/353-356. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

Günay, Hacı Mehmet. “Nüşûz”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/303-304. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Hattâb, Ebû Abdullâh Şemseddîn Muhammed b. Muhammed. *Mevâhibü'l-celîl li-şerhi Muhtasarı Halil*. thk. Zekerıyyâ Umeyrât. 8 Cilt. Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2003.

Hayta, Mustafa. “Katar Aile Kanunu Boşanma Prosedürü Üzerine Fıkhî Bir Etüd”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 51 (2020), 137-174.

İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd. *el-Muhallâ*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. 11 Cilt. Kahire: İdâretü't-Tıbbâti'l-Münîriyye, 1347.

İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn. *el-Muğnî*. thk. Abdullâh b. Abdülmuhsin et-Türkî - Abdülfettâh Muhammed el-Hulv. 15 Cilt. Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 3. Basım, 1997.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sünenü İbn Mâce*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Kahire: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1975.

İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî. *Lisânü'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdir, ts.

İbn Rüşd, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed Kurtubî. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*. 2 Cilt. Kahire: Dâru'l-Menar, ts.

İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takiyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *el-Fetâva'l-kübrâ, el-İhtiyârâtü'l-ilmıyye*. thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ-Mustafâ Abdükâdir Atâ. 6 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmıyye, 1987.

Kahveci, Nuri. *İslâm Aile Hukuku*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2014.

Karaman, Hayreddin. *Mukayeseli İslam Hukuku*. 3 Cilt. İstanbul: Nesil Yayınları, 5. Basım, 1996.

Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed. *Bedâi'ü's-Sanâi' fi tertibi's-Şerâi'*. thk. Ali Muhammed Muavvaz - Âdil Ahmed Abdulmevcûd. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmıyye, 3. Basım, 2010.

Koçak, Muhsin vd. *İslam Hukuku*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2. Basım, 2014.

Korkmaz, Sefer. “Irak Medeni Kanunu Çerçevesinde Aile Hukuku Uygulamaları”. *Güncel Uygulamalarıyla İslam Aile Hukuku*. ed. Ahmet Temel. 55-82. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2020.

Mugniyye, Muhammed Cevad. *el-Fusûlü's-şer'iyye alâ mezhebi'l-İmâmıyye*. Beyrût: el-Mektebetü'l-Ehliyye, 2. Basım, 1961.

Nesefî, Ebû Hafs Necmeddin Ömer b. Muhammed. *Tilbetü 'l-talebe fi 'l-ıslâhâti 'l-fikhiyye*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1311.

Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref. *Ravzatü 'l-tâlibîn ve umdetü 'l-muttakîn*. thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd-Ali Muhammed Muavvaz. 8 Cilt. Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2003.

Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi. haz. Orhan Çeker. Konya: Mehir Vakfı Yayınları, 5. Basım, 2017.

Öztürk, Ali. *Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükmü Şartları ve Sonuçları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.

Sâbûnî, Abdurrahman. *Medâ hürriyyeti 'z-zevceyni fi 'l-talâk fi 'ş-şerîati 'l-İslâmiyye*. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 2. Basım, 1968.

Serahsî, Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl. *Mebisüt*. trc. Komisyon. ed. Mustafa Cevat Akşit. 31 Cilt. İstanbul: Gümüşev Yayınları, 2008.

Şeyhîzâde, Abdurrahmân Gelibolulu Dâmad. *Mecmau 'l-enhur fi şerhi Mülteka 'l-ebhur*. 2 Cilt. İstanbul: Eda Neşriyat, 1991.

Şîrâzî, Ebû İshâk. *el-Mühezzeb fi fikhi 'l-İmâmi 'ş-Şâfiî*. thk. Muhammed ez-Zühaylî. 6 Cilt. Dımaşk: Dârü'l-Kalem, 1996.

Şîrbînî, Şemsüddin Muhammed b. el-Hatîb. *Muğni 'l-muhtâc ilâ ma 'rifeti meâni elfâzi 'l-Minhâc*. 4 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Ma'rife, 1997.

Topçuoğlu, Ali Aslan. "İslâm Hukukunda Gâibin / Kayıp Kişinin Hükmen Ölü Sayılmasına Kadarki Süreçte Mallarının Yönetimi, Türk Medenî Kanunu İle Mukayeseli Olarak". *Dini Araştırmalar Dergisi* 7/19 (2004), 297-309.

Ünalın, Abdülkerim. "İslam Hukukunda Gaibin / Mefkûdun Evlilik ve Miras Durumu (Mukayeseli Olarak)". *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/1 (2001), 111-148.

Yalçın, İsmail. *İslam Aile Hukuku: Ürdün, Fas, Malezya Uygulamaları*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2022.

Yaman, Ahmet. *İslam Aile Hukuku*. Konya: Yediveren Kitap, 3. Basım, 2002.

Yılmaz, İbrahim. *Yetki ve Sistem Açısından İslam Hukukunda Boşanma*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006.

Yüksek, Ali. "İslam Aile Hukukunda Boşama Yetkisi ve Kadının Boşanması". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/32 (2014), 340-354.

Zevkliler, Aydın. *Medeni Hukuk: Giriş ve Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku*. Ankara: Savaş Yayınları, 3. Basım, 1992.

Zeydân, Abdülkerim. *el-Mufassal fi ahkâmi 'l-mer'e ve 'l-beyti 'l-müslim fi 'ş-şerîati 'l-İslâmiyye*. 11 Cilt. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1993.

